

(всъщност вторият по значение след Вазов, защото никой – нито Страшимиров, нито Загорчинов, нито Караславов – преди това не постига тази зрелост в романа, нито творчеството им се изчерпва само с романа) и не заслужават да бъдат разглеждани в сянката на „Тютюн“. Защото и „Поручик Бенц“, и „Осъдени души“ са забележителни изяви на българския роман, останали без достатъчно внимание от страна на критиката.

Още първият роман на Димитър Димов „Поручик Бенц“ (1938) е едно от големите постижения на българския роман. Макар че за него се появяват немалко отзиви в почти всички значими литературни издания и в някои вестници, и макар че романът е оценен общо взето добре, а не липсват и проникновени интерпретации, критическата рецепция на романа впоследствие не е съответна нито на собственото му значение, нито на мястото му в българската романова традиция, нито на мястото му в творчеството на Димов. И причината е не само в това, че следващите романи на Димов отклоняват критическото внимание от романовия му първенец, но и защото в условията на тържеството на догматичната соцреалистична естетика романът не можеше и да бъде пълноценно тълкуван. Може би най-високата му оценка е на Емилиян Станев, който споделя, че при появата на „Поручик Бенц“ написал рецензия, в която изтъквал романа, противопоставяйки го на „домораслата тъпота“, но рецензията не била публикувана.

Във всеки случай, въпреки умерено похвалното приемане на романа, „Поручик Бенц“ направи Димов класик, а творбата му остава без съответното интерпретаторско внимание. Нещо повече – на фона на „Тютюн“ тя обикновено е представяна като недостатъчно зряла. И особено – като пример не само на „чужди“, но и на долнопробни (булевардни) литературни влияния, което в жаргона на тогавашната критика бе доста отрицателна квалификация.

Но тази квалификация е основана върху принципно погрешни позиции. Защото нито „чуждите“, нито „второстепенните“ образци на една творба сами по себе си не я дисквалифицират, нито говорят за собствената ѝ смислова значимост и художествена стойност. Напротив, историческата динамика на литературата показва, че по-често именно нашите „първокласни“ образци раждат епигонска и лоша литература. А именно от „чужди“ и „второстепенни“ образци се е раждала понякога високата класика. Най-показателна е в това отношение